

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници од 19. априла 2017. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Предраг Пипер, редовни професор Филолошког факултета у Београду, Катедра за славистику
Ужа научна област: Руски језик
Датум избора у звање: 5. децембра 1991.

Др Срето Танасић, научни саветник Института за српски језик САНУ и редовни професор Филозофског факултета у Нишу, у пензији
Ужа научна област: Српски језик
Датум избора у звање: 2005.

Др Биљана Марић, доцент Филолошког факултета у Београду, Катедра за славистику
Ужа научна област: Руски језик
Датум избора у звање: 29. новембра 2016.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Мирјана Адамовић је рођена 23. септембра 1985. године у Аранђеловцу, где је завршила основну и средњу школу као ђак генерације. На Филолошки факултет Универзитета у Београду, на студијску групу руски језик и књижевност, уписала се 2004. Основне студије је завршила са просечном оценом 9.76. По завршетку основних студија 2009. године уписала се докторске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ПРИДЕВИ СА ПРОСТОРНИМ ЗНАЧЕЊЕМ

У САВРЕМЕНОМ РУСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ У ПОРЕЂЕЊУ СА СРПСКИМ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Мирјане Адамовић има следећу структуру:

УВОД (стр. 1–5);

ГЛАВА I ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР (стр. 6), Деикса (стр. 6–18), Референцијални оквири (стр. 19–25), Теорија семантичких локализација (стр. 26–47);

ГЛАВА II ДЕИКТИЧКИ ПРИДЕВИ СА ПРОСТОРНИМ ЗНАЧЕЊЕМ (стр. 48), Придеви у руском и српском језику (стр. 48–50), Руски језик (стр. 51–54), Српски језик (стр. 55–62), Придеви са значењем просторног односа (стр. 63–72), Деиктички просторни придеви (стр. 73–74), *Просторни придеви субјективне деиксе* (стр. 75–82), Придевски заменички просторни квантификатори (стр. 82–84), Однос просторних придева и других средстава за изражавање локализације у физичком простору (стр. 84–85), *Просторни придеви опште деиксе* (стр. 86), Структура семантичке групе просторних придева опште деиксе (стр. 87–88), Непосредна локализованост (стр. 89–95), Посредна локализованост (стр. 96–138), Импликације за даља истраживања (стр. 139–141).

Докторска дисертација *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* садржи такође и следеће делове: ЗАКЉУЧАК (стр. 142–145), ЛИТЕРАТУРА (стр. 146–157), ИЗВОРИ (стр. 158–160), БИОГРАФИЈА АУТОРА (стр. 161).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У уводном делу докторске дисертације *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* прецизно је дефинисан основни предмет истраживања: семантичка категорија простора у језичкој слици света како је вербализована и граматикализована у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским у систему придева са просторним значењем, као придевском подсистему, који је само делимично био проучен у руском и у српском језику, и само мањим делом упоредно проучаван у та два језика (нпр. придеви *близкий/близак – далекий/далек*). Тачно се констатује да се придеви са просторним значењем одликују релативно високим степеном сложености хијерархијски уређених односа у систему, постављених на темељу бинарних семантичких опозиција. У уводном делу дисертације јасно је постављен и основни циљ истраживања – конфронтативни опис датог подсистема и утврђивање принципа на којима је он организован, и формулисане су хипотезе о главним одликама просторних придева у руском језику у поређењу са српским које се у дисертацији испитују. У уводном делу изложена је и структура репрезентативног језичког корпуса који се у дисертацији анализира, а који обухвата грађу из различитих функционалних стилова у оба језика.

Предмет прве главе дисертације Мирјане Адамовић је теоријско-методолошки оквир анализе која следи у другој глави. У вези с тим подробно су размотрени појмови деиксе, референцијалности и теорија семантичких локализација. Прегледно се издвајају и систематизују карактеристике деиксе са широким увидом у разноврсну лингвистичку литературу која се бави том проблематиком као и различите концепције кључних појмова датог истраживања. Дата је убедљива анализа главних карактеристика деиксе везане за упућивање на лице, време и место објекта или догађаја, за присуство центра координације, посматрача, релевантност позиције говорника/саговорника или трећег лица у простору,

релевантност критеријума близу – далеко у простору у односу на објекат или догађај, са посебним акцентом на просторној деикси и на разликовању субјективне и опште деиксе.

Даље се у уводном делу дисертације разматрају и оквири геометријске репрезентације простора помоћу којег се врши језичка локализација и које чине просторне координате неопходне за ситуирање објекта локализације: вертикална, фронтална и латерална оса просторне локализације.

У уводној глави је посебна пажња посвећена теорији семантичких локализација и метајезику те теорије. Разматрају се и примерима убедљиво поткрепљују појмови објекат локализације, локализатор и оријентир; локативност и перлативност, адлативност и аблативност; екстралокализација и интралокализација; вертикална и хоризонтална локализација, фронтална и латерална локализација, централна и периферна локализација, проксимална и дистална локализација, на којима се заснива анализа у другој глави овог дисертационог истраживања. У том делу дисертације истраживања указује се и на сродна теоријска проучавања семантичке категорије простора која су настала и даље се развијала у окриљу когнитивне лингвистике с посебним освртом на њихов појмовно-термилошки апарат.

Категорија простора, и у руском и у српском језику, као и у другим словенским и многим несловенским језицима, обухвата развијене подсистеме језичких јединица различитих нивоа, заступљене у свим реченичним члановима и у готово свим врстама речи, а скоро сви изрази са просторним значењем, који се већином одликују и релативно високом фреквентношћу, имају семантички потенцијал означавања непросторних односа, што све даје категорији простора посебан статус у систему семантичких категорија. Акцент се ставља на начине транспоновања просторних критеријума у непросторне сфере, првенствено коришћењем механизма метафоре и метонимије.

Друга глава дисертације *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* има у њој централно место. Структура категорије простора у језику испољава се у начину на који је простор у слици света датог језика семантички рашчлањен помоћу деиктичких просторних придева и других просторних израза (у раду су на местима где је то сврсисходно разматрани и парадигматски и синтагматски односи између подсистема деиктичких придева са просторним значењем и других, сродних подсистема јединица којима се изражавају значења места и правца, пре свега, подсистемима заменичких и незамењивих прилога, али и предлошко-падежним конструкцијама у одељцима "Однос просторних придева и других средстава за изражавање локализације у физичком простору" (стр. 84–85, стр. 105–108).

Мирјана Адамовић умесно полази од чињенице да се подсистеми са просторним значењем у руском и српском језику често преплићу, али да су у различитим језицима поједине просторне димензије осмишљене са различитим степеном подробности и са различитим степеном могућности означавања истог аспекта просторног односа различитим језичким средствима.

Најпре се разматрају опште одлике придевског система у руском и српском језику (стр. 48–62), а затим се пажња посвећује систему просторних придева (стр. 63–72). Деиктички просторни придеви и њихова анализа (стр. 73–138) заузимају централно место у другој глави дисертације *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским*. Ту се описују просторна значења подсистема деиктичких просторних придева – просторни придеви субјективне деиксе који увек за

локализатор имају учесника у говорној ситуацији (пре свега, говорника) *здешний, тутошний, тамошний* и просторни придеви опште деиксе који могу, али не морају упућивати на такав локализатор, нпр. у руском језику *близкий, далекий, ближний, дальний, верхний, нижний, внешний, внутренний, наружный, передний, задний, продольный, поперечный, правый, левый, средний, центральный, промежуточный, боковой, смежный, крайний, соседний, параллельный, высокий, низкий, глубокий, неглубокий, мелкий...*; даје се схематски приказ разматране групе придева; разматра се дата група придева са аспекта теорије семантичких локализација с циљем да се још једном укаже на њене експланаторне могућности анализом деиктичких просторних придева у оквиру следећих опозиција: оријентир је унутрашњост локализатора / оријентир се налази ван граница локализатора, оријентир је одређен левом/десном страном локализатора, оријентир је одређен предњом/задњом страном локализатора, оријентир је одређен горњом/доњом страном локализатора, оријентир је ван граница локализатора, – с обзиром на чињеницу да анализирани придеви означавају оријентир као конкретизатор односа између објекта локализације и локализатора.

Затим се анализирају просторни придеви субјективне деиксе (стр. 75–85). У оквиру ове анализе разматрају се и придевски заменички просторни квантификатори (стр. 82–84) и однос просторних придева и других средстава за изражавање локализације у физичком простору (стр. 84–85). Затим следи анализа просторних придева опште деиксе (стр. 87–138), где су сви чланови повезани опозиционим односима и анализирају се на парадигматском и синтагматском плану. Најопштија разлика на парадигматском плану између просторних придева опште деиксе тиче се значења непосредне локализованости и посредне локализованости. У случају непосредне локализованости придеви се анализирају у оквиру уже опозиције: локализованост унутрашњим делом локализатора – локализованост површином локализатора (стр. 89–95). Базично значење посредне локализованости (оријентир није део локализатора) омогућило је даљу анализу одговарајућих деиктичких придева са просторним значењем према два критеријума: просторна локализованост према нивоу објекта локализације у односу на локализатор (општа хоризонтална фронтална и латерална локализованост и посебна хоризонтална локализованост према странама света стр. 96–112, као и вертикална локализованост горњом и доњом страном локализатора стр. 112–117) и просторна локализованост према квантитативном критеријуму (број локализатора стр. 117–119, као и степен растојања између објекта локализације и локализатора стр. 119–138).

У одељку "Импликације за даља истраживања" (стр. 139–141) у дисертацији е указује на то да су анализом обухваћена само конкретна просторна значења, а да се устаљени изрази и слободне синтагме са деиктичким просторним придевима често употребљавају и у метафоричком пренесеном значењу. Најопштији домен у који се пресликавају просторне релације јесте време (нпр. *блиска будућност*), али је спацијалност изворни домен метафоричког изражавања и других специфичнијих домена па би стога ваљало на материјалу размотрених деиктичких просторних придева те домене евидентирати и описати. Богат систем преносних значења која ови придеви поседују морао би да буде тема посебног истраживања.

На принципима језичког осмишљавања физичког простора формирано је више слојева метафоричког простора. Исцрпан попис тих простора, као и детаљи у вези релевантности и детаљи у вези са њиховим односима на материјалу деиктичких просторних придева, могли би бити предмет будућих истраживања.

У ЗАКЉУЧКУ кандидат резимира резултате свог истраживања (в. VII део овог извештаја).

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Лексичко-семантичка категорија простора на материјалу придева *верхний/горњи – нижний/доњи* у руском и српском језику // *Достигнућа и перспективе конфронтационог проучавања руског и других језика (VII Међународни симпозијум ур. Вера Белокапић-Шкунца)*, Београд: Славистичко друштво Србије, 2012. – стр. 205–213. (ISBN 978-86-7391-028-4).
2. О *deiktičkim prostornim pridevima* у српском језику // *Језици и културе у времену и простору*. – II/2 (2013), Нови Сад: Филозофски факултет. – стр. 373–378. (ISBN 987-86-6065-179-4; COBISS.SR-ID 281524231)
3. О деиктичким просторним придевима у руском и српском језику (са аспекта теорије семантичких локализација) // *Наука и савремени универзитет: научни скуп са међународним учешћем (зборник резимеа)*. – III (2013), Ниш: Филозофски факултет. – стр. 300–301. (ISBN 987-86-7379-303-0).

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У дисертацији *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* анализиран је придевски подсистем који је до сада био недовољно испитан и у руском и у српском језику, а није био предмет проучавања у конфронтативним истраживањима та два језика.

Полазећи од теорије семантичких локализација и других когнитивнолингвистичких теорија, и креативно их повезујући и примењујући, Мирјана Адамовић је спровела систематско конфронтативно поређење просторних придева, које је резултирало њиховим подрбним и исцрпним описом и објашњењем принципа њиховог функционисања, као и утврђеним сличностима и разликама које постоје међу придевима са просторним значењем у руском и српском језику.

Из спроведене анализе изведене су две врсте закључака. Једни се односе на природу и специфичности просторне локализације која се изражава именским изразима с просторним придевима у руском и у српском језику, где спада, пре свега, чињеница да се при таквом типу локализације назив локализатора не налази у истом именском изразу с придевом (као што је случај с предлошко-падежним конструкцијама) него у ближем или даљем контексту, али да се именовање објекта локализације не изоставља или препушта контексту (као код просторних прилога), него је увек у истом именском изразу као и просторни придев. Такође је изражено скоро потпуно одсуство изражавања кинетичког аспекта просторних односа (за разлику од предлошко-падежних конструкција и прилога), уз доста ретке изузетке типа *южный ветер - јужни ветар* и сл.

Најопштији закључак до којег је у конфронтативном делу свог истраживања дошла Мирјана Адамовић, и на којем су засноване анализе појединачних проблема

којима се она у дисертацији бави, јесте да су подударности и сличности између просторних придева у дата два словенска језика израженије од разлика.

На основу анализе релевантних језичких чињеница Мирјана Адамовић закључује, и емпиријски обилато доказује, да у већем броју подсистема датих придева у руском и српском језику постоји висока међујезичка подударност, што је посведочено примерима из лепе књижевности, стручне и научне литературе, као и текстова публицистичког и новинског стила.

У дисертацији *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* такође се документовано закључује да се међујезичке разлике не испољавају само у фреквентности и инвентару испитиваних јединица у два језика, него и у њиховом семантичком потенцијалу и семантичкој специјализацији.

Мирјана Адамовић такође закључује да просторни придеви у руском и српском језику не чине симетрично организован подсистем, ни узети понаособ, ни у поређењу са другим врстама речи које учествују у изражавању места или правца, што је последица, пре свега, неједнако развијене синонимије и полисемије у подсистемима просторних придева.

Резултати истраживања Мирјане Адамовић представљају релевантан допринос како проучавањима семантичке категорије простора у природним језицима у теоријским оквирима когнитивне лингвистике, тако и проучавањима придева као врсте речи, а такође ширим конфронтативним и типолошким испитивањима руског и српског језика.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Мирјане Адамовић *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* представља истраживање које је, у целини посматрано, чврсто утемељено и у теоријско-методолошком погледу и у погледу обима, структуре и релевантности грађе на којој се заснива. У њему је предмет истраживања подвргнут разуђеној анализи заснованој на више комплементарно постављених критеријума, тако да је на нов и битан начин и теоријски и практично осветљена проблематика придева са просторним значењем у савременом руском и савременом српском књижевном језику.

Докторску дисертацију Мирјане Адамовић одликује не само добро одабран теоријски оквир истраживања и креативност у његовој примени, него и примерен начина приказивања и тумачења резултата истраживања.

Пошто се истраживање *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским* одликује сложенотоу проблематике, Мирјана Адамовић је користила неколико истраживачких метода и техника и ослањала се на више извора. Резултате до којих је дошла она свуда убедљиво поткрепљује функционалностилски разноврсним језичким материјалом из примарних и секундарних писаних извора. Резултате анализе излаже разложно и убедљиво, поткрепљујући закључке до којих је дошла текстуалним и ликовним потврдама. Резултате свог истраживања Мирјана Адамовић интерпретира објективно и непристрасно,

Поред научних сазнања и искустава садржаних у лингвистичкој, литератури, емпиријску подлогу докторске дисертације Мирјане Адамовић чини грађа сакупљена применом директних истраживачких метода и техника.

Иако је главни циљ њеног истраживања, који је она у целости остварила, био опис и анализа придева са просторним значењем у руском и српском језику, Мирјана Адамовић се, поготову у уводном делу рада и у другој глави, бави и неким општијим питањима метајезика и методологије проучавања категорије спацијалности. Те нешто опширније дигресије (нпр. у вези са деиксом у комуникацији на интернету) можда на први поглед одударају од уже схваћеног предмета њене дисертације, али су и оне донекле оправдане, јер би без доброг увида у теоријске основе истраживања методолошки поступак који је примењен у анализи могао остати недовољно објашњен (што Мирјане Адамовић на одбрани своје докторске дисертације може и посебно образложити).

IX ПРЕДЛОГ

Комисија за преглед и оцену докторске дисертације *Придеви са просторним значењем у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским*, коју је Мирјана Адамовић предала на оцену Филолошком факултету у Београду, закључила је да, гледано у целини и у многим појединостима, та дисертација представља оригиналан и научно релевантан допринос проучавању руског и српског књижевног језика у области конфронтативне лексикологије.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација Мирјане Адамовић прихвати и да се кандидат позове на одбрану.

Комисија:

др Предраг Пипер, редовни професор

др Срето Танасић, научни саветник у пензији

др Биљана Марић, доцент

Београд,
17. маја 2017.